

Hongaarse demonstranten (Fortepan.hu)

De Hongaarse Opstand

60 jaar na 1956

In oktober 1956 kwam het Hongaarse volk in opstand tegen de Sovjetdominantie. De Hongaren noemen deze opstand ook wel hun 'vrijheidsstrijd'. In 2016 is het zestig jaar geleden dat de opstand uitbrak. Hongarije staat, evenals Nederland, uitgebreid stil bij de gebeurtenissen die in het najaar van 1956 plaatsvonden.

De Hongaarse Opstand in het najaar van 1956 duurt niet langer dan twee weken. Toch brengt de opstand een enorme schok teweeg. Voor het eerst sinds de tweedeling van Europa na de Tweede Wereldoorlog komt de bevolking van een door de Sovjet-Unie bezet land massaal in verzet tegen het communistische regime.

Opening snelweg door minister van Verkeer (afbeeldingen van Lenin, Stalin en Rákosi op achtergrond) (Fortepan.hu)

Hongarije na de Tweede Wereldoorlog

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog bezet het Rode Leger Hongarije. De Sovjet-Unie slaagt er in de hoofdstad te omsingelen en wint de 'Slag om Boedapest' van de nazi's. Bij de eerste verkiezingen die na het einde van de Tweede

Wereldoorlog plaatsvinden, in november 1945, wint de Partij van Kleine Landbouwers 57% van de stemmen. De Hongaarse Communistische Partij, onder leiding van Mátyás Rákosi en Ernő Gerő, krijgt slechts 17% van de stemmen. De Sovjet-bevelhebber in Hongarije, maarschalk Kliment Voroshilov, is het er niet mee eens dat de Partij van Kleine Landbouwers in z'n eentje een regering vormt en zorgt ervoor dat enkele communisten ook deel gaan uitmaken van een coalitieregering. Zo wordt een communist onder andere minister van Binnenlandse Zaken, die de politie onder zich krijgt.

Tussen 1945 en 1947 maakt Hongarije enkele jaren van democratische ontwikkeling door. Maar als er in 1947 nieuwe verkiezingen plaatsvinden, grijpen de communisten de macht. Ze hebben de Hongaarse Arbeiderspartij opgericht en zorgen ervoor dat andere politieke partijen ophouden te bestaan. Ze nemen oppositieleiders gevangen of ze verbannen hen.

Als het Hongaarse Parlement op 18 augustus 1949 de nieuwe grondwet van Hongarije, een kopie van die van de Sovjet-

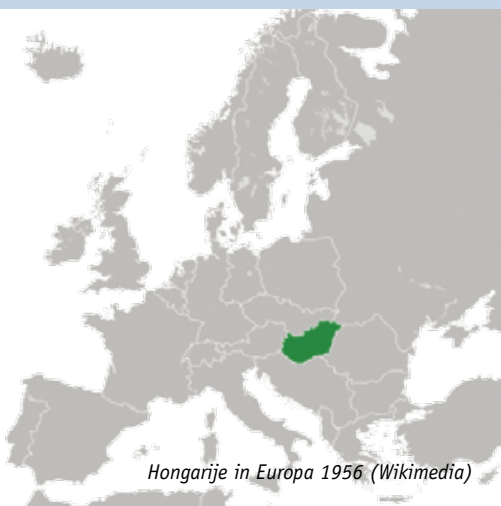
Hongarije ligt in Midden-Europa, en heeft bijna 10 miljoen inwoners. Het land wordt omringd door 7 buurlanden en heeft geen kustlijn. De hoofdstad is Boedapest. Qua oppervlakte is Hongarije ongeveer 2 keer zo groot als Nederland. De inwoners van het land spreken overwegend Hongaars (een taal die uit dezelfde taalfamilie als het Fins komt), en hangen het christelijke geloof aan.

In het verleden maakte Hongarije deel uit van het Ottomaanse en later het Habsburgse Rijk. Na de Eerste Wereldoorlog wordt het Habsburgse Rijk in 1918 ontbonden en wordt Hongarije een onafhankelijke staat. Tijdens de Tweede Wereldoorlog kiest de Hongaarse regering de kant van nazi-Duitsland. Na de oorlog bezet het Rode Leger Hongarije en komen de Hongaren

in de invloedssfeer van de Sovjet-Unie. Ook treedt Hongarije toe tot het Warschaupact (de communistische tegenhanger van de NAVO).

In 1989 komt er een einde aan de Sovjetdominantie en richt Hongarije zich op de invoering van een democratie en een vrije markteconomie. Deze overgang verloopt vrij soepel en in 1999 treedt Hongarije toe tot de NAVO. Op 1 mei 2004 wordt Hongarije lid van de Europese Unie.

Het nationaal inkomen van Hongarije bedraagt € 108,7 miljard (2015). Dat is gelijk aan 1,3% van de Europese economie. De werkloosheid ligt net onder de 7% (2015). Per hoofd van de bevolking verdienen Hongaren gemiddeld € 10.400,- (2014).

Hongarije in Europa 1956 (Wikimedia)

Hongarije anno 2016 (Wikimedia)

Unie, goedkeurt, is de communistische dictatuur een feit. Binnen de nieuwe 'Volksrepubliek Hongarije' is de macht in handen van één politieke partij en zijn er geen vrije verkiezingen meer mogelijk.

In alle lagen van de samenleving verzet men zich tegen de dictatuur en in het hele land worden anticommunistische groepen opgericht. Burgers die zich tegen het communistische regime verzetten kunnen opgepakt worden door de Hongaarse Staatsveiligheidsautoriteit (ÁVH). Tot 1956 zijn arrestaties dan ook aan de orde van de dag en worden er ongeveer 400 mensen geëxecuteerd.

*Het neergehaalde standbeeld van Stalin
(Fortepan.hu)*

Wanneer Jozef Stalin in 1953 overlijdt, beveelt de nieuwe Russische leider Nikita Chroesjtsjov dat de premier en dictator van Hongarije, Mátyás Rákosi, wordt opgevolgd door Imre Nagy. In de drie jaren die volgen zijn de communistische machthebbers in Hongarije verdeeld over welke koers zij zullen va-

ren. Nagy wil wel hervormingen doorvoeren, maar dit lukt hem niet. Moskou aarzelt om steun te geven aan Nagy.

Als de Sovjetroepen zich in 1955 terugtrekken uit Oostenrijk na de ondertekening van het Oostenrijks Staatsverdrag, hopen veel Hongaren dat de bezetters ook uit hun land zullen vertrekken. Maar de Sovjets blijven, zogenaamd op verzoek van de communistische Hongaarse regering.

Tijdens het 20^e partijcongres van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie (februari 1956), levert Chroesjtsjov kritiek op Stalin en beschuldigt hij hem van massamoorden. Dit leidt tot meer onrust en rebellie in Hongarije. De spanning loopt nog verder op, doordat in Polen in juni 1956 arbeidersopstanden uitbreken die worden neergeslagen door de Sovjet-Unie.

23 oktober 1956

De gebeurtenissen in Oostenrijk en Polen en de toespraak van Chroesjtsjov wakkeren het verzet in Hongarije tegen het communistische regime aan. Op 22 oktober 1956 vindt er een massaal bezochte discussiebijeenkomst van studenten plaats op de Technische Universiteit in Boedapest. Hier worden zestien eisen opgesteld. De studenten willen onder andere dat de Sovjetroepen vertrekken en dat Hongarije een demo-

cratisch land wordt. Ze eisen een meerpartijstelsel, vrijheid van meningsuiting en persvrijheid, een nieuwe regering onder leiding van Imre Nagy en ze willen dat het standbeeld van Stalin verwijderd wordt. Het hele volk wordt opgeroepen om de volgende dag deel te nemen aan een betoging bij het monument van Jozef Bem, de Poolse generaal die tijdens de Hongaarse Revolutie van 1848 aan de zijde van de Hongaren streed. De bedoeling is om kransen te leggen om medeleven te betuigen met (de slachtoffers van) de Poolse arbeidersopstanden.

De volgende dag, op 23 oktober om 15.00 uur, begint de betoging. Als de studenten om 17.00 uur gezelschap krijgen van arbeiders die uit hun werk komen, mondt de samenkomst uit in een massale demonstratie. Het Hongaarse volk roept: "Wij zullen niet langer slaven zijn". De machthebbers weten niet wat ze met de demonstratie aan moeten: deze toestaan of juist verbieden.

De demonstratie verplaatst zich hierna snel naar het plein voor het Hongaarse parlamentsgebouw. Imre Nagy spreekt hier na lang aandringen van de demonstranten, het volk toe. Hij begint zijn weinig overtuigende toespraak met: "Kameraden!". De bijna 200.000 demonstranten roepen hierop in koor: "Wij zijn geen kameraden!". Het feit dat Nagy de demonstranten toesprekt met een gebruikelijke Sovjetbegroeting, is de druppel die de emmer doet overlopen.

De politie opent het vuur op de demonstranten, terwijl een gedeelte van het leger zich juist aansluit bij de demonstranten en wapens aan de demonstranten uitdeelt. Demonstranten halen vervolgens het standbeeld van Stalin neer. Op 24 oktober dringen de opstandelingen het parlement binnen en dwingen de communistische regering af te treden. Hierna wordt Imre Nagy de nieuwe premier.

Sovjetroepen die gestationeerd zijn in Hongarije, vallen de volgende ochtend Boedapest binnen. Het leger hoopt op een

Protest op het parlamentsplein (Fortepan.hu)

Vernietigde Sovjettank (Fortepan.hu)

snelle overwinning. Hongaarse vrijheidsstrijders, gewapend met slechts lichte wapens, dwingen de Sovjettanks echter om zich terug te trekken. Ze smeren wegen in met zeep zodat Russische tanks wegslijpen, bouwen barricades van stoeptegels, gooien met molotovcocktails en sturen elkaar in het geheim berichten over de locaties van tanks.

Op 28 oktober kondigt Imre Nagy de onmiddellijke terugtrekking van Sovjettroepen uit Hongarije aan. De meest gehate communistische organisatie, de Staatsveiligheidsdienst ÁVH, wordt ontbonden. In de laatste dagen van oktober 1956 krijgt een nieuw 'vrij' leven in Hongarije vorm. Op 1 november kondigt Imre Nagy aan dat Hongarije uit het Warschaupact stapt en een onafhankelijke neutrale staat wordt. Nagy vraagt de Verenigde Naties (VN) deze neutraliteit te garanderen.

De inval van de Sovjets

In eerste instantie weet Moskou niet goed of het moet ingrijpen in Hongarije of niet. Dat heeft ook te maken met angst voor een westerse interventie. Maar uiteindelijk neemt de druk op Moskou vanuit Roemenië, Tsjechoslowakije en zelfs Joegoslavië en China dusdanig toe, dat het overgaat tot actie. In de vroege ochtend van 4 november rijden Sovjettanks Boedapest binnen en begint de aanval op burgers. De Hongaarse Opstand wordt hardhandig neergeslagen. Premier Imre Nagy spreekt op de radio:

“Vanmorgen vroeg hebben de Sovjettroepen een aanval ingezet op onze hoofdstad met het kennelijke doel de wettige democratische regering van Hongarije omver te werpen. Onze troepen zijn in gevecht. De regering is op haar plaats. Dit deel ik mee aan de volk van het land en aan de gehele wereld”.

Boedapest wordt door Russische tanks hevig beschoten. Tienduizenden mensen raken dakloos en overal liggen levenloze lichamen. Nagy vraagt het Westen om hulp, maar tevergeefs.

Het uitblijven van hulp, maakt een einde aan de hoop dat het Westen de Hongaren te hulp zou schieten. Uitzendingen van *Radio Free Europe* in Oost-Europese landen hadden deze indruk namelijk gewekt. De Amerikaanse president Dwight Eisenhower is ook voorstander van meer onafhankelijkheid van landen in de Sovjetinvloedsfeer. Hij is geschokt over de gebeurtenissen en leeft mee met het Hongaarse volk. Er wordt veel druk op hem uitgeoefend om in te grijpen, maar Eisenhower richt zich meer op de lange termijn. Hij wil niet het risico nemen een Derde Wereldoorlog te beginnen. Daarnaast is het militair gezien niet zo eenvoudig om te interveniëren. De relatie tussen Amerika en de Sovjet-Unie is na de dood van Stalin verbeterd en dat houdt Eisenhower liever zo. Ook breekt gelijktijdig met de Hongaarse Opstand de Suez-crisis uit, die de aandacht van westerse landen en de VN opeist.

Na de inval van de Sovjetroepen installeert Sovjetleider Chroesjtsjov János Kádár als premier van Hongarije. Imre Nagy vlucht samen met medestanders naar de Joegoslavische Ambassade. Kádár belooft hen een veilige doortocht om het land uit te komen, maar breekt deze belofte. Op 23 november 1956 verlaat de groep de ambassade en wordt gearresteerd.

Op de vlucht

Tijdens de opstand en vrijheidsstrijd raken 20.000 mensen gewond, meer dan 2.500 mensen komen om. 200.000 Hongaren ontvluchten hun land. Alleen al in de eerste dagen van november arresteren de Sovjets zo'n 5.000 mensen. Daarvan worden er 860 als gevangenen naar de Sovjet-Unie gedeporteerd.

Reacties op de Hongaarse Opstand

In de hele wereld wordt geschokt gereageerd op het neerslaan van de Hongaarse Opstand door de Sovjet-Unie. De Nederlandse bevolking is verontwaardigd en woedend. Door het verdriet

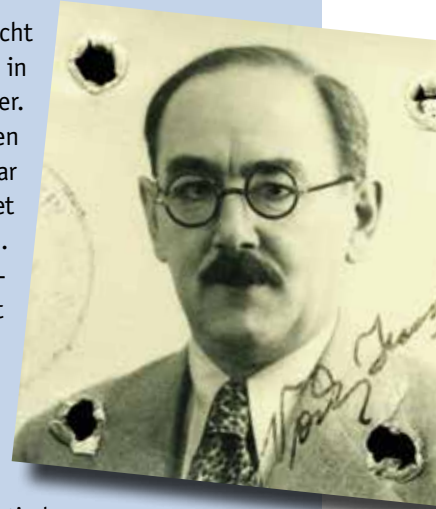

Herdenkingsavond Hongaarse Opstand in Eindhoven 5 november 1956

(Wim van Rossum - Fotocollectie Anefo)

Profielsschets Imre Nagy

Imre Nagy (1896-1958) vecht tijdens de Eerste Wereldoorlog in het Oostenrijks-Hongaarse leger. In 1916 wordt hij gevangen genomen door de Russen, maar in 1917 weet hij uit het gevangenkamp te ontsnappen. Gedurende de Russische Revolutie van 1917 sympathiseert Nagy met de bolsjewieken (de communisten) die tegen het tsaristische regime vechten. Na de revolutie wordt hij Russisch staatsburger en lid van de Russische Communistische Partij.

Imre Nagy (Fortepan.hu)

Na de verovering van Hongarije door de Sovjet-Unie keert Nagy in 1944 voor een tweede keer terug naar Hongarije. Hij wordt minister van Landbouw in de voorlopige regering die tot november 1945 de macht heeft. Nagy wordt populair door de rol die hij speelt in landbouwhervormingen. Nadat de communisten de macht grijpen in 1949, uit Nagy kritiek op de Hongaarse machthebber Mátyás Rákosi. Nagy komt hierdoor twee jaar op een politiek zijspoor terecht.

In 1951 wordt Nagy vicepremier onder Rákosi, maar na de dood van Stalin verliest de stalinistische Rákosi krediet in de Sovjet-Unie. Hij wordt gedwongen om in 1953 het premierschap over te dragen aan Nagy, die bekend staat als een veel gematigder en hervormingsgezinde communist. Rákosi blijft wel secretaris-generaal van de partij.

Door een intern machtsspel wordt Nagy in 1955 weer afgezet als premier en later zelfs uit de partij gezet. Eerst komt Rákosi weer aan de macht, maar al snel wordt hij vervangen door Ernő Gerő. Net als Rákosi voert ook Gerő een stalinistisch beleid. De kritiek tegen Gerő groeit daarom snel. Men roept: "Weg met Gerő" en "Lang leve Nagy". Wanneer studenten op 23 oktober 1956 in opstand komen, wordt Nagy daarom snel weer tot premier van Hongarije benoemd.

van de Hongaarse slachtoffers komen de nog verse herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog in alle hevigheid bovendrijven. In Nederland worden gebouwen van leden van de Communistische partij (CPN), zoals winkels en woonhuizen bestormd. In Amsterdam is de reactie het hevigst. Felix Meritis, waar de communistische krant *De Waarheid* is gevestigd, wordt door een menigte bekogeld met stenen.

De opvang van Hongaarse vluchtelingen is in Nederland erg goed geregeld. Dit is te verklaren door het Nederlandse zuilenstelsel en de hulp die in Nederland wonende Hongaren aanbieden. De meerderheid van de Hongaren is protestant of katholiek en wordt met de hulp van kerkelijke fondsen geholpen. De protestbijeenkomst op de Dam op maandagavond 5 november wordt georganiseerd door Nederlandse verzetsstrijders uit de Tweede Wereldoorlog.

Het voormalig verzet richt ook het *Nationaal Comité Hulpverlening Hongaarse Volk* op dat binnen tien dagen 7 à 8 miljoen gulden bijeen weet te brengen voor de opvang van Hongaarse vluchtelingen. De Jaarbeurshallen in Utrecht

vormen de toegangspoort tot Nederland. Hier worden alle Hongaarse vluchtelingen opgevangen en vervolgens verplaatst naar bungalowparken, leegstaande kazernes of particuliere huizen. Ook de Koninklijke familie toont zich zeer begaan met de Hongaren. Koningin Juliana en prinses Wilhelmina bezoeken de Hongaarse vluchtelingen, ondersteunen hen met financiële giften en stellen hun paleizen beschikbaar voor tijdelijk onderdak.

Op 5 november belooft minister-president Willem Drees om 1.000 Hongaarse vluchtelingen permanent in Nederland op te nemen. Dit aantal wordt later verhoogd naar 2.500.

De Hongaren die naar Nederland komen worden door ambtenaren van de ministeries van Justitie, Maatschappelijk Werk en Sociale Zaken geselecteerd in vluchtelingenkampen in Oostenrijk. Er wordt gekeken waaraan de Nederlandse arbeidsmarkt op dat moment het meeste behoefte heeft. In totaal neemt Nederland bijna 3.000 vluchtelingen permanent op. Nog eens 2.000 vluchtelingen worden tijdelijk in Nederland opgevangen en reizen later door naar Canada.

Ooggetuigenverslag

Erzsi Könyves is 14 jaar oud als ze begin 1957 aankomt in Nederland. Ze is gevlucht uit Hongarije, nadat ze een paar maanden daarvoor heeft meegevochten in de Hongaarse Opstand. Op 23 oktober 1956 doet Erzsi mee aan de massale demonstratie in Boedapest. "Het voelde als een soort roes." Als de Sovjets op 4 november 1956 terugkeren in Boedapest raakt Erzsi betrokken bij het verzet. Ze ziet hoe leden van de Hongaarse geheime politie worden gelynchd en hoe het verzet Russische tanks aanvalt met molotovcocktails. "De Russen sprongen uit tanks die in brand waren gevlogen en ik zag de soldaten verbranden tot zwarte pakketjes."

Tijdens de opstand ontmoet Erzsi Gergö, op wie ze verliefd wordt. "Hij droeg een machinegeweer en gaf mij een paar handgranaten." Op een dag gaat het fout. "Gergö wordt bij de aanval op een tank door de Sovjets geraakt en een tank rijdt over zijn benen heen." Zelf raakt ze gewond aan haar been. Als ze na de behandeling in het ziekenhuis terug naar huis gaat, vertelt ze haar moeder niets over haar rol in de opstand. Als in december de scholen weer openen, wordt Erzsi door haar schooldirecteur gewaarschuwd. Hij zegt haar dat het beter is om het land te verlaten, de autoriteiten kunnen er achter kunnen komen dat ze heeft meegevochten. "Toen

moest ik het wel aan mijn moeder vertellen." Erzsi's moeder komt snel in actie. Het plan is om Erzsi in het gezelschap van twee oudere dochters van een kennis de Oostenrijks-Hongaarse grens over te laten vluchten. "De twee meiden werden opgepakt, maar ik wist met mijn school-Russisch de Russen om de tuin te leiden. Via een Nederlandse pater, die mijn moeder in 1938 in Boedapest leerde kennen, lukte het mij om begin 1957 naar Nederland te komen."

Erzsi Könyves, 15 jaar oud

Erzsi wisselt in Nederland vaak van pleeggezin, totdat ze op kamers gaat voor haar studie aan de kunstacademie in Breda. "Mijn moeder zag ik pas terug in 1965, toen ze voor een korte vakantie naar Nederland kwam." Erzsi is uiteindelijk kunstenaar geworden en deelt haar gevoelens via haar schilderijen.

Over de vlucht van Erzsi naar Nederland heeft de EO een documentaire gemaakt. Voor de link naar deze documentaire zie lijst met verwijzingen.

Suggesties verdiepvragen/opgaven

1. Wat was de directe aanleiding voor het uitbreken van de Hongaarse Opstand?
2. Zoek op wat de 16 eisen waren die de studenten hadden opgesteld. Wat wilden ze bereiken?
3. Welke groepen van de Hongaarse samenleving namen deel aan de opstand?
4. Waarom riep Imre Nagy de neutraliteit van Hongarije uit vlak na het uitbreken van de opstand?
5. Hoe reageerden de Sovjets aanvankelijk op de opstand? Waarom kwamen de Sovjets op 4 november terug?
6. Wat gebeurde er in Hongarije nadat de Sovjets de opstand hadden neergeslagen? Wat waren de directe politieke gevolgen van de Hongaarse Opstand?
7. Waarom schoten andere landen, in het bijzonder de Verenigde Staten, de Hongaarse vrijheidsstrijders niet te hulp?
8. Wat is Radio Free Europe en welke rol speelde deze radiozender tijdens de Koude Oorlog?
9. Waarom verlieten veel Hongaren na de opstand hun land?
10. Wat was de reactie in Nederland op het neerslaan van de revolutie door Sovjet-Unie op 4 november?
11. Hoe en door wie werden de Hongaarse vrijheidsstrijders en vluchtelingen in Nederland opgevangen?
12. Hoe reageerden het Nederlandse kabinet en Koninklijk Huis op het mislukken van de opstand?
13. Wat maakte de Hongaarse Opstand zo bijzonder?

Relevante websites

Atlantische Commissie www.atlantischecommissie.nl
 Ambassade van Hongarije <http://haga.gov.hu/en>
 Ambassadeur van Hongarije András Kocsis lanceert herdenkingsseizoen Hongaarse Opstand 1956
https://www.youtube.com/watch?v=S2_P8HH8fCM
 Website van kunstenares Erzsí Könyves
<http://www.erzsi-konyves.nl/>

Artikelen

Hongaarse vluchtelingen in Nederland (Historisch nieuwsblad)
<http://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/6848/hongaarse-vluchtelingen-in-nederland.html>

Televisie-uitzendingen

Nederland ontvangt Hongaarse vluchtelingen (Polygoon Journaal, 1956)
<https://www.beeldengeluid.nl/en/media/6285/nederland-ontvangt-hongaarse-vluchtelingen>

Herdenking 50 jaar Hongaarse Opstand (NOS, 2006)
 Film: <http://www.npo.nl/nos-herdenking-50-jaar-hongaarse-opstand/23-10-2006/6act%201023%20Herd%2050jr>

Hongaarse vluchtelingen (Andere Tijden, 2006-2007)
 Film: <http://www.npogeschiedenis.nl/andere-tijden/afleveringen/2006-2007/Hongaarse-vluchtelingen.html>

Bloed en tranen in Boedapest (met Erzsí Könyves)(EO, 2006)
http://www.npo.nl/t-zal-je-maar-gebeuren/24-10-2006/EO_101138725

Radio-uitzendingen

Russische inval in Hongarije, een Nederlands verslag (OVT, 2000)
<http://www.npogeschiedenis.nl/ovt/afleveringen/2000/Ovt-05-11-2000/Russische-inval-in-Hongarije-in-1956-een-Nederlands-verslag.html>

De Hongaarse Opstand deel 1 en 2 (Het Spoor Terug, 2006)
<http://www.npogeschiedenis.nl/ovt/afleveringen/2006/Ovt-15-10-2006/Het-Spoor-terug-De-Hongaarse-opstand-deel-1.html>
<http://www.npogeschiedenis.nl/ovt/afleveringen/2006/Ovt-22-10-2006/Het-Spoor-Terug-De-Hongaarse-Opstand.html>

Hongarije 1956 (In Europa Salon, Aflevering 25, 2009)
<http://www.npogeschiedenis.nl/ovt/afleveringen/2009/Ovt-11-01-2009/In-Europa-salon-afl-25-1956-Hongarije.html>

Column door Henk Hofland
<http://www.npogeschiedenis.nl/ovt/afleveringen/2009/Ovt-11-01-2009/Column-Henk-Hofland-Boedapest-1956.html>

Deze lesmodule is samengesteld door de Atlantische Commissie en de Hongaarse Ambassade in Nederland en mogelijk gemaakt door het 1956 Hungarian Revolution and Freedom Fight 60th Anniversary Memorial Board.

Atlantische Commissie

Emmapark 12 2595 ET Den Haag t 070-363 9495 e info@atlcom.nl

© Atlantische Commissie en Hongaarse Ambassade 2016